

George Bălăiță: repere ale evoluției profesionale în „cronotopul” totalitar-provincial (anii 1964 -1979, Bacău)

Sabina MARCU

Facultatea de Litere, Universitatea din București
Faculty of Letters, University of Bucharest
Personal e-mail: sabina_marcu@yahoo.com

George Bălăiță: Landmarks of Professional Evolution in the Provincial, Totalitarian “chronotope”

The aim of this study focuses on the existence of a writer during the totalitarianism regime in Romania and its interest in establishing the place of the writer George Balaita in the Romanian Literature. In a period when the censure reined the cultural life and the literary scene, it is difficult to talk about a natural and normal rise and evolution of an artist, especially, for those who lived in a provincial area, far away from the “cultural center” - Bucharest. Using the answer Balaita gave during his life in lots of interviews, searching in archive and looking for explanation in his books, we tried to reconfigure the trajectory of the professional life of the author of “The World in Two Days”.

Keywords: George Bălăiță, communism, sixties generation, proletarian culture, interview, biography, communism, essayistic discourse, subjectivity

Perioada menționată reprezintă cel mai fecund interval publicistic al scriitorului, parte a care concentrează cea mai mare parte a operei sale, publicată atât în volum, cât și editorial, în revistele de cultură ale timpului. Din mărturisirile reunite în *Căinele în lesă* scriitorul confiază că acele colecții de nuvele și romane reprezintă rodul unui travaliu artistic îndelungat, alimentat de o permanentă năzuință către o cale a „bunei literaturi”. Evoluția scriitorului de la stadiul incipient al prozelor mimetice din *Călătoria* (1964), la universul epic mai complicat al volumelor *Conversând despre Ionescu* (1966) și *Întâmplări din Noaptea Soarelui de Lapte* (1966), până la cele două mari romane *Lumea în două zile* (1975) și *Ucenicul neascultător* (1977) reliefează dezvoltarea graduală a conștiinței și deprinderilor literare, o criză a căutării propriei identități și un spirit artistic în formare.

Determinantele acestui itinerariu artistic care au contribuit pozitiv la articularea conștiinței literare a lui George Bălăiță sunt reprezentate pe de o parte de talentul nativ al scriitorului, precum și de factori extrinseci precum: relativa liberalizare a regimului și apariția unei noi generații de scriitori – cea șaicestică

- care a „reîntors” traiectoria literaturii de pe calea ideologizării spre cea a literaturii autonome; contactul cu modele literare odată cu valul de traduceri din clasicii universali ai secolului al douăzecilea; finalizarea studiilor filologice la Universitatea Alexandru Ioan Cuza din Iași.

Nuvelistica lui Bălăiță în contextul „Declarației din 1964”

Impulsionat, pe de o parte, de o serie de experiențe conjuncturale, pe care le vom aminti în rândurile subsecvente, debutul lui George Bălăiță are avantajul de a se produce într-o perioadă de aparentă deschidere față de nou, revalorizare a muncii intelectuale și dezideologizare a culturii, păstrând pe fond prudența ideologică. Efectele Declarației din aprilie 1964¹ asupra vieții culturale și literare s-au concretizat printr-o diluare a ostilității criticilor de partid raportat la actul scrisului în general, contribuind la regenerarea treptată a literaturii prin recuperarea criteriului estetic și inhibarea ingerințelor doctrinare, făcând posibil

„mersul literaturii spre ea însăși”². Cu toate acestea, ororile trecutului și aspirarea intelectuelor pe parcursul deceniului trecut, vor menține un caracter prudent al scriitorilor raportat la libertatea în scris: „După desființarea cenzurii s-a renunțat oficial la bruma de reguli știute. Când cenzorul oficial a încetat să existe, fiecare autor a devenit propriul său cenzor. De o mie de ori mai rău.”³

Eliberată de corsetul temelor majore ale realismului socialist, de cenzura opresivă și de obligativitatea elogiului comunist, literatura începe să recapete gustul *literalității*, mai ales odată cu valul șaizecist de scriitori tineri: George Bălăiță, Marin Preda, Eugen Barbu, Fănuș Neagu, Nicolae Breban, D.R. Popescu, Ștefan Bănuțescu.

Scriitorul de la Bacău debutează cu *Călătoria*, în 1964, la Editura pentru Literatură, un volum de nuvele, a cărui prefață-*laudatio* este semnată de Eugen Barbu, primul critic care îi trasează un prim profil al scriitorului, intuindu-i vocația artistică și forța creatoare de mai târziu. Volumul ce cuprinde proze scurte ce se înscriu în matca tematică a prozei țărănești, prezintă tipologii, personaje, trame lipsite de complexitate, tributare realismului socialist și scheme narrative specifice literaturii premoderne. Deși prozele constitutive nu aduc mari îmbunătățiri în plan literar, ele se diferențiază valoric din perspectiva faptului că evită limbajul și recuzita proletcultiste, fiind expresia unui scriitor nerafinat estetic la momentul debutului. Mefiența autorului în acest prim volum este trădată și de lipsa reeditărilor, nuvelele fiind preluate numai parțial în colecții viitoare, ceea ce indică maturizare din partea lui Bălăiță, la momentul bilanțului știind ce este valoros și ce nu în opera sa. Cu toate acestea, primul volum are meritul de a fi varianta experimentală a procedeelelor și instrumentelor narrative de mai târziu, contribuind la șlefuirea instrumentelor de creație ale acestuia. Însuși scriitorul își recunoaște aceste stângăcii inerente perioadei de debut, printr-o mărturisire de mai târziu: „Primele povestiri n-au fost scrise ca să fie publicate cu orice preț. Nici vorbă. Scriam despre țărani fiindcă îi cunoșteam. Esteticește nu prea știam ce vreau, dar aveam instincte bune.”⁴

Debutul prilejuiește și intrarea în Redacția revistei „Ateneu”, înființate de George Bacovia și Grigore Tăbăcaru în 1925, reînființată în 1964 și care a funcționat neîntrerupt până în prezent. Această schimbare profesională în viața lui George Bălăiță a presupus apropierea de un mediu mai elitist, un contact mai strâns cu viața literară și înțelegerea acelei „scări” valorice a literaturii (în măsura în care valorizarea esteticului începea să devină din ce în ce mai pregnantă), prilej cu care experimentează noi lecturi, își asumă exercițiul scrisului, precum și experiența literară din ipostaza criticului, a autorului de cronici. Prin dimensiunea ei, munca de la redacția revistei

i-a permis intrarea în mediul de literați din Bacău, sub oblăduirea poetului Radu Cârnelci, redactor-șef la vremea respectivă, fiind și unul dintre factorii catalizatori ai scoaterii la tipar a volumelor lui Bălăiță, scriitor cu o recunoscută parcinomie de publicare. La momentul respectiv, din colectivul de redacție mai făceau parte și Sergiu Adam, Ovidiu Genaru, Mihail Sabin, Constantin Călin, Vlad Sorianu, ultimii doi fiind printre primii apologeți și cronicari ai autorului *Călătoriei*. În mai multe interviuri, scriitorul rememorează experiența editorială de la revistă, ca una dintre verigile mecanismului de revigorare culturală a societății românești din deceniul al șaptelea: „Revista *Ateneu* de la Bacău (...) poate fi socotită ca un moment a ceea ce s-a numit *dezgheț* (subl.text). Ceva-ceva era, fiindcă în redacție, din peste o duzină de inși numai doi erau membri de partid. În urmă cu câțiva ani, vai de mine și de mine, vorba bătrânei dactilografe care mitralia la un Remington străvechi, nu te puteai gândi la așa ceva.”⁵

În paralel cu activitatea de la *Ateneu*, George Bălăiță începe să colaboreze cu revistele *Orizont*, *Luceafărul*, *Gazeta literară*, *Cronica*, *Iașul literar* care își vor arăta afinitatea față de scrisul proaspătului redactor colaborator, devenind receptivă la publicarea fiecăruia dintre volumele care vor urma în acest deceniu. Fără a neglija reușitele în plan literar ale publicațiilor, faptul că scriitorul a fost cunoscut în mediile redacționale, cu care a și colaborat, a contribuit la propagarea operei în viața culturală. Departate de a depăși mediul literar provincial, lucru care se va produce abia după publicarea primului roman, George Bălăiță devine treptat cunoscut criticilor provinciali.

La doar doi ani diferență, în 1966, va apărea la aceeași editură, volumul *Conversând despre Ionescu*, relicvă a mecanismului scriiturii și imaginarului artistic, în legătură cu care o serie de critici s-a lansat în proiecții privitoare la capacitatea creatoare și de inovare a acestui scriitor, care presupune renunțarea la stilul epocii și deschidere către noi formule narrative și către experiment, desprinzându-se de tematica și leitmotivele realismului socialist. Relevantă în acest sens este opinia lui Aurel Martin: „o carte care nu face decât să confirme speranțele, să întărească impresiile, să adâncească liniile individualizatoare anunțate în volumul precedent, să clarifice o anumită orientare a autorului spre analiză, spre prozele de fantezie și de descifrare a laturilor fantastice a existenței sufletești în veșnică și imprevizibilă mutație”⁶. Acest volum începe să ofere cheile unui orizont literar diferit, care renunță la reminiscențele prozei țărănești, adoptă personaje complexe, scheme narrative în care accesul se face mai greu, lăsând să se depisteze reconstrucții viitoare. Totodată, în acest al doilea volum încep să fie decelabile, pentru prima dată, trăsăturile stilului gogolian. Acest travaliu îndelungat al sedimentării modelelor și experiențelor scrisului

(publicarea primelor două volume la distanță de cincizece ani de la momentul scrierii, „constantele” de laborator de creație reprezentate de teme, personaje, episoade, termeni onomastici reiterate din proza scurtă în romanele de mai târziu), confirmă concepția despre inconsistența dualismului scriere-publicare în cazul scriitorului băcăuan: „Nu scriu pentru mine, firește. Dar sunt foarte ocupat cu scrisul în sine. Ne atrage. Nu existăm fără el. De aceea mi se pare mai puțin important să public ceva.”⁷.

După apariția celor două volume „multă vreme n-am mai scris literatură. Cu o excepție. O săptămână din primăvara lui 1966, când am scris o trăsnaie de vreo sută de pagini apărută sub titlul *Întâmplări din Noaptea Soarelui de Lapte*, o glumă, o săptămână de tumbe, ceva de neuitat, totul scos din priză!”⁸.

Stimulat de contactul permanent cu lumea culturală, familiarizat deja cu actul publicării și susținut de critică și de apropiații literați, George Bălăiță va edita, de această dată la Editura Tineretului, acest microman, la doar un an după ce l-a scris în 1967, cărui îi va urma o lungă perioadă de abținere editorială. Cartea *Întâmplări din Noaptea Soarelui de Lapte*. Un roman al cuvintelor, aparent carte pentru copii scrisă în siajul stilului lui Carlo Collodi și Antoine de Saint Exupéry, concentrează un mesaj reflexiv pe tema existenței umane, reunind proza ludico-fantastică cu problematizarea existențială. Protagonistul acestor întâmplări hazlii este „Micul Cantemir”, alter-ego al copilului Bălăiță (după cum concluzionăm din seriile de interviuri acordate de scriitor) un fel de Nică modern, școlar curios, copil cu imaginație, care nu încetează să se uimească în fața vieții constant. Precum scriitorul la vârsta puberă, Micul Cantemir care reia temerile, bucuriile, jocurile și preocupările copilului Bălăiță, se teme de întuneric și de propria umbră, încearcă să învețe să joace marocco, este prieten și trăiește cu animalele sălbatice și duce o luptă cu temele pentru acasă și exercițiile de gramatică.

Nu este surprinzătoare și nu va fi nici singulară imaginea copilăriei în opera lui Bălăiță, vârstă rememorată cu nostalgie de fiecare dată de scriitor, *locus amoenus* pe care îl va reitiera sub diferite forme în volumele sale, interpretat drept paradisul pierdut al vieții și cea mai intensă perioadă de viață: „Timpul pe care eu conțez și în ale cărui zone adânci nici eu nu pot să pătrund este copilăria, la polul opus adolescenței”.

În același an, absolvă cu notă maximă la examenul de licență, studiile universitare de la Facultatea de Litere din Iași, cu o lucrare despre Matei Caragiale, avându-l coordonator pe Constantin Ciopraga, întreprinse, așa cum am mai afirmat, pentru a-i satisface o dorință „niciodată mărturisită” a tatălui său. Lecturile din perioada studiilor literare încep să se solidifice, ocazie cu care intră în contact și cu operele marilor romancieri ai literaturii universale.

Într-un interviu mărturisește că în perioada de debut avea drept repere din literatura română („scriitorii față de care simțul meu critic se diminuează considerabil”⁹) pe Mihail Sadoveanu (al cărui stil narativ îl preia în volumul de debut), despre care a dorit inițial să-și scrie teza de licență, și pe Ion Creangă, de la care deducem că a preluat imaginarul narativ din micromanul *Întâmplări din Noaptea Soarelui de Lapte* și oralitatea.

Anul 1967 a mai avut o altă semnificație pentru scriitor – intrarea în Partidul Comunist Român. Fără a oferi explicații privind motivațiile intrinseci ale acestui gest, George Bălăiță, explică intrarea sa în Partid ca un act reflex al contextului totalitar cărui nu putea să i se opună; astfel, el afirmă: „Am intrat în PCR în 1967, habar n-aveam de statut, istoria partidului, principiile organizatorice și ce mai era. Era o chestie de procentaje, statistici mai mult sau mai puțin secrete, muncitori, țărani, intelectuali, femei, atâția tineri, atâția vârstnici. Eu n-am întâlnit, dintre cei din leatul meu cel puțin, pe cineva care că creadă o iotă din aiureala asta ideologică”¹⁰, idee pe care o va reitiera în mai multe interviuri.

Motivată de intrarea în rândurile membrilor PCR sau și ca reflex al stimei de care se bucura în rândul criticilor proletcultiști, Bălăiță devine, un an mai târziu, în 1968, laureatul Premiului UTC pentru literatură, în maniera consacrată a exponenților de partid de a evidenția, în primul rând, meritele intelectuale ale membrilor. Departate de a considera nefiresc acest premiu, considerăm esențial să subliniem impactul pe care socialul îl aduce artisticului și schimbările care s-au produs în planul individului social și statului său. Din spusele scriitorului, înțelegem că acesta împărtășește opinia macedonskiană despre premii, despre modul de acordare și valoarea lor.

Acest premiu și aprecierea de care beneficia printre personaje culturale repute la vremea respectivă vor face ca scriitorul să apară în planurile de traduceri ale editurilor străine, și începând cu 1968, George Bălăiță va fi tradus în țările sovietice, în limbile, rusă, germană, maghiară, și ulterior, va apărea și în publicațiile din Occident. În perioada comunistă, Bălăiță a fost printre prozatorii cei mai traduși scriitori contemporani, fiind publicat și în limbile franceză, spaniolă și engleză.

Referindu-se la importanța traducerilor pentru un scriitor și pentru o literatură vitregită cum era literatura română la momentul respectiv, autorul consideră că acestea au fost esențiale pentru difuzarea valorilor și comunicarea între culturi, prin intermediul lor fiind posibilă, pe de o parte intrarea literaturii române pe piața de carte străină și, pe de altă parte, pătrunderea în literatura noastră a marilor scriitori străini, respectiv, racordarea la actualitatea literară europeană.

Perioada post-1964 a presupus liberalizare inclusiv din acest punct de vedere, scriitorul menționând

principalele modele ale literaturii universale cu care va intra în contact cu această ocazie, prin intermediul căreia își va contura mai bine propria viziune literară – „atunci am știut că asta e calea”. Conform spuselor lui Bălăiță, a fost influențat de realismul rus („Și te întrebi cum au încăput într-o cultură, în doar o sută de ani: Gogol, Tolstoi, Dostoievski, Cehov”; „din punctul meu de vedere, Gogol e maximum. Este primul care a gândit absurdul absolut, lumile paralele, taina asta a banalului, este miezul oricărei întâmplări adevărate (...) contactul cu el s-a produs demult ... și m-a atras fără să știu de ce la vremea aceea. Și în poveștile lui *Serile în cătunul de lângă Dikanka*”, amintirile lui din tinerețe, nu se întâmplă nimic și lumea există în acel sistem propus și impus de el, dincolo de orice definiție”), romancierii americani Hemingway și Faulkner („Primul amor: Hemingway, mi-a trecut repede. S-a instalat mai bine, dar totuși, el există într-un fel de mediocritate, are alt nivel decât Faulkner, de pildă. Când e vorba de clasicii americani, Faulkner a rămas o iubir târzie, dar definitivă”¹¹), precum și alții: „Thomas Mann este Romancierul, l-am descoperit cu mare plăcere deși părea conformist”, „Proust și Joyce sunt experiențe limită. Cum să nu scrii bine când ai în spate o asemenea literatură?!”, Knut Hamsun, un ultim model în arta scrisului.

Un eveniment cu rezonanță pe plan familial l-a reprezentat nașterea unicului său fiu, Matei, educația acestuia într-un mediu optim care să-i ofere cât mai multe oportunități reprezentând, în fapt, una dintre preocupările vieții de părinte.

Această primă perioadă profesională circumscrisă debutului și primelor volume de proză, marcată pe de o parte, de munca editorială de la revista *Ateneu* de a susține literatura valoroasă, în conformitate cu principiul autonomiei esteticului, pe de altă parte de reputația bună pe care începe să și-o creeze printre scriitorii șaizeciști (dincolo de cooptarea în rândurile PCR, era PCR sau PMR) au permis afilierea scriitorului băcăuan la gruparea „scriitorilor de bunăcredință”¹², care au încercat să se desprindă de literatura aservită și de grila marxist-leninistă în care se produsese literatura ultimilor ani.

Romancierul și opera sa după publicarea „Tezelor de la Mangalia” – 1971

Dacă această primă etapă a publicării celor trei volume de nuvele (între 1964-1967) va fi una propice scrisului, deceniul al optulea, marcat de încercarea lui Nicolae Ceaușescu de reîndocinare, prin lansarea în 1971 a „Tezelor de la Mangalia”¹³, prin care se lua act de diminuarea libertății scriitoricești, va obtura și întârzia cu câțiva ani publicarea celor două romane, *Lumea în două zile*, în 1975, și *Ucenicul neascultător*,

doi ani mai târziu (1967). Revenirea la acest climat dezagreabil normalității estetice și energofag, a determinat caracterul de identificare în subsidiarul textului a strategiilor de supraviețuire artistică/estică, de exacerbare a metodelor sub imperiul autocenzurii preliminare cenzurii instituționale.

Scrisul în societatea revenită la rigorile ideologice din deceniul anterior va fi marcat, de această dată, de intervențiile cenzurii, ambele romane având o perioadă lungă de incubație la Direcția Presei care era funcțională încă din a doua jumătate a deceniului al optulea, când „funcționau creierile de fier”, „oficiau profesioniștii unei singure credințe”, iar „grila stalinistă funcționa fără greș”¹⁴.

În această perioadă de acalmie sciitoricească, în care nu mai publică nimic în volum, Bălăiță rămâne un personaj activ pe scena literară din provincie, continuându-și munca de redacție – în 1974, va deveni redactor-șef al revistei *Ateneu* - și de publicist la mai multe reviste din țară cu care va începe colaborarea în acest interval: *Tribuna*, *România literară*, *Convorbiri literare*, *Flacăra*, *Ziua literară*, *Vatra*, *Viața Românească*, care vor apărea reeditate în mai multe etape, în volumele „*Clopoțe de argint*” (1974) și „*Gulliver în Țara Nimănuși*” (1994).

Într-o încercare de a justifica meritele și alegerea sa pentru funcția de redactor-șef (nevoia de a demonstra/explica sensul existenței din totalitarism se resimte constant la scriitorii după 1989, când începe explorarea trecutului biografic, în special la cei care au „profitat” de sistemul comunist ca membrii ai PCR sau ca funcționari în poziții privilegiate ale statului), în interviul acordat lui Ștefan Agopian, centrat mai mult pe figura socială a scriitorului, Bălăiță relatează momentul numirii sale ca redactor-șef la revistă: „Prin anii 1970-1971, revista *Ateneu* căpătase, după multe ezitări, marcă și direcție. Era, cum se spune, competitivă în plan național. Între timp devenisem redactor-șef adjunct. Chestia cu dosarul bunicel. Serviciile de cadre nu mai lucrau așa dur. Răul a venit după *Tezele* din iulie 1971. Mai era și aceea că aveam, oarecum, un mai bun statut profesional decât alții. Și oarece farmec personal! Contează!”¹⁵

În anul 1971, George Bălăiță trăiește prima experiență a plecării în străinătate, o călătorie în Vietnam; contactul cu civilizația orientală, pe de o parte, și senzațiile experimentate prin raportarea la alteritatea asiatică, pe de altă parte, îi provoacă un act de autocunoaștere rezumat în paginile introspective ale reportajului „Tranzit”. În subtextul prozei, scriitorul simte nevoia să clarifice motivațiile „genetice” și factorii inductori extrinseci ai realizării acestui text: „Într-o primă și foarte târzie călătorie în Asia, am trăit de-a lungul câtorva săptămâni starea ciudată de a fi mereu în tranzit, niciun reper fix, provizorat, ceva ca o alunecare de-a lungul unui nesfârșit tunel de sticlă plin cu toate

formele vieții, intangibile, văzute doar. Am vrut să scriu o carte intitulată chiar așa: *Tranzit*. Am început-o. Nu a ieșit. Zace pe undeva. Includ câteva din fragmentele rubricii mele lunare de altădată.”¹⁶ Reportajul comportă forma unui text automat și anticafol (scriitorul se justifică călinescian într-un pasaj: „Să scrii tot ce vezi și auzi, totul fără nicio ordine, să te exprimi”) care reunește pasaje fotografice, descriptive asupra peisajului („Scrim în scurtele popasuri sub soarele torid când presiunea naturii formidabile –vegetație, nori, căldură, apă, munte- mă intimidă și îmi căutam refugiul în zonele interioare, adânci unde eu însumi, un biet european care nu mai știa decât să transpire, mai păstrau ceva din vechea, indestructibilă legătură cu viața originară.”), oamenilor și stilului de viață („femeile înfășurate în lungile straie colorate, bărbații ascunși în haine albe, ușoare, largi, mereu un vameș și un polițist”), pasaje reflexiv-introspective asupra propriei existențe la nivel ontic și artistic („Călătoria exterioară devenea astfel un test pentru călătoria interioară. După cum Asia, așa cum încercam să o înțeleg, era un test pentru Europa”). Călătoria în Vietnam este dublată de această experiență a scrisului cu efect cathartic: „Scrisul meu furios era însăși natura, nu era un refugiu, era o redescoperire, eu mă recunoșteam... Eram departe, eram eu însumi, eliberat, nu simțeam în niciun fel constrângerea. Ciudat, deși scriam ce simțeam, aveam sentimentul ciudat că scriu în afara lumii în care mă aflam (...) într-o detașare abia acum înțeleasă: energia eliberatoare cu care scriam dezvăluia despre mine sensul neașteptatei călătorii, descopeream înăuntrul meu o lume aproape la fel de nouă ca lumea prin care umblam”¹⁷.

Recunoașterea scriitorului în sfera literară bucureșteană, la nivel național, s-a produs odată cu publicarea romanului *Lumea în două zile*, în 1975, la Editura Minerva, George Bălăiță devenit una dintre vocile prozei românești de valoare a literaturii române optzeciste. Romanul a stârnit interesul criticii literare de la nivel central, impunând un scriitor matur, pe deplin conștient de talentul său și principiile sale literare. Într-un interviu, autorul nostalgic rememorează actul scrierii operei: „Îmi amintesc cu bucurie temătoare cum scriam 12 ore pe zi într-o casă cu cerdac adânc, la o maică de la Mănăstirea Agapia”¹⁸. Experiența publicării acestei cărți i-a făcut cunoscută scriitorului o altă și anume, aceea cu cenzura; cartea care propune în subsidiar o viziune grotescă a sistemului camuflată sub registrul ironiei și al realismului magic a stat la Direcția Presei câțiva ani, iar drumul spre la tipar și avizul de publicare s-au datorat faptului că romanul „a picat în mâna unui cenzor de profesie” care nu i-a deslușit sensurile obscure, căutând sensuri ideologice doar la vedere.

Nucleul narativ este dual, cartea având o structură și compoziție bipolare: în cele două părți

care condensează întâmplări petrecute pe durata a două zile, corespunzătoare solstițiilor de iarnă și de vară, este prezentat protagonistul romanului în jurul căruia gravitează întreaga acțiune: Antipa, individ cu comportamente diferite și personalitate duală, „domestică” – soț al Feliciei, iubitor, petrecăreț, persiflat, care respectă religios doar „Crăciunul” din noaptea solstițiului de iarnă și „infernala” – funcționar care eliberază certificate de deces, amuzându-se împreună cu cei șapte prieteni ai săi la cărciuma Moiselini, pe pariul morții, prezicând în serie decesele care au loc.

Apărut la 10 ani de la debutul lui George Bălăiță, această proză confirmă așteptările unora dintre exegeți care i-au întâmpinat encomiastic volumele anterioare de nuvele, în care depistau germeii unor mari creații ulterioare. Lucrarea, considerată de critica literară cea mai importantă scriere a lui George Bălăiță, îl poziționează pe acesta într-un eșalon superior al ierarhiei literare a timpului, autorul fiind distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor chiar în anul de debut. Într-una dintre interviuri, George Bălăiță rememorează o conversație cu Alexandru Ivăsiuc: „Ție lumea ți-a schimbat statutul!”

Impactul publicării acestui roman a fost unul neașteptat în peisajul literar, fiindu-i consacrate încă din anul de debut 17 cronici în 13 reviste de cultură: *România literară*, *Luceafărul*, *România liberă*, *Tribuna*, *Ateneu*, *Convorbiri literare*, *Cronica*, *Orizont*, *Steaua*, *Contemporanul*, *Vatra*, *Flacăra*, *Transilvania*, atât periodice centrale care vor scoate din conul de umbră provincial figura autorului *Lumii*, cât și publicații locale, acelea care deja îl consacraseră. Deși majoritatea cronicilor vor întâmpina cu entuziasm primul roman al lui Bălăiță, oficialitățile comuniste și critica proletcultistă promovată de reviste deservente acestora s-au poziționat detractor față de apariția romanului; prim-secretarul PCR al județului Bacău a denigrat public „Lumea în două zile” în cadrul unei ședințe de partid și, ulterior, revista ideologizantă „Săptămâna”, care „făcea ordine” în viața culturală românească, a publicat o serie de cinci articole defăimătoare la adresa scriitorului, catalogând romanul drept „carte profund nocivă, dușmănoasă politicii de partid și statului socialist”, iar autorul un „inamic primejdios al regimului”.

În anul 1977, apare la Editura Albatros, cel de-al doilea roman al scriitorului, „Ucenicul neascultător”, conceput drept primul volum al unei trilogii, alcătuită din opt capitole, este concepută ca o cronică a familiei Adam de care se ocupă Naum Capdeaur, ziarist descendent al neamului Adamilor din Modra. Cartea antrenează un număr mare de personaje în jurul cărora se construiesc povești de viață, pe care scriitorul le aduce laolaltă pe procedeele puzzle-ului: Toma Adam, întemeietorul neamului, țărănul venit

dintr-un sat de sub Muntele Ou, Visarion Adam, activit de partid, Clara, Mama Ana, Chirică Samca, Rafael Finți.

Romanul *Ucenicul neascultător* va reconfirma calitatea de scriitor de prim etalon al vremii afirmată de *Lumea în două zile*, Bălăiță, scriitor de provincie, devenind o voce literară foarte cunoscută în peisajul cultural. Deși nu a beneficiat de aceeași amploare a cronicilor de întâmpinare, cea de-a doua carte de valoare a acestuia va fi foarte prezentă în peisajul critic. Romanul reia procedeele de expresie ale operelor precedente și își păstrează o valoare autonomă, dar nu aduce foarte multe elemente de inovare față de aceasta.

Concluzii

Așa cum afirma în mărturisiri, opera sa comportă realitatea biografică în anumite puncte de plecare, amintiri reale de locuri și întâmplări, permițând decelarea unui tablou ipotetic al punctelor de origine pentru unele dintre episoadele narate. Romanul va reflecta în al doilea capitol, *Ocean*, moartea unei Mame, episod pe care scriitorul mărturisește că este de inspirație biografică, trecută prin filtrul gândirii mature și artistice.

Reputația celor două capodopere, statutul profesional și munca de la „Ateneu”, vor constitui premise suficiente pentru accesarea scriitorului într-un mediu mai elitist, în același an fiind ales în Consiliul Uniunii Scriitorului și, ulterior, în biroul de conducere al acestuia, „cu un număr impresionant de voturi, printre primii. Cum, de altfel, s-a întâmplat și în mai 1990”¹⁹, prilej cu care își va muta domiciliul în București, în anul 1979.

Prestigiul său de scriitor consolidat definitiv prin cele două romane îl încadrează temporal și estetic în categoria scriitorilor șaizeciști, autorul însuși incluzându-se recurent în această generație (compusă din D.R. Popescu, Fănuș Neagu, Sorin Titel, Mircea Ciobanu) și din prisma valorilor literare comune; cu toate acestea, întrebând să definească profilul generației sale, George Bălăiță răspunde neaș: „Frați de aceeași mamă făcuți cu tați diferiți.”²⁰

Acknowledgement:

Această lucrare a fost cofinanțată din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial pentru Dezvoltarea Resurselor Umane 2007 – 2013, Cod Contract: POSDRU/159/1.5/S/140863, Cercetători competitivi pe plan european în domeniul științelor umaniste și socio-economice. Rețea de cercetare multiregională (CCPE).

Note:

1. „Declarația cu privire la poziția Partidului Muncitoresc Român în problemele mișcării comuniste și muncitorești internaționale”, adoptată în 1964, ca urmare a accederii la conducerea partidului și a statului a lui Nicolae Ceaușescu, a reprezentat un document prin intermediul căruia noua conducere a încercat să impună în mentalul colectiv desprinderea de regimul opresiv a lui Gheorghe Gheorghiu-Dej și condamnarea abuzurilor comise în perioada „obsedantului deceniu” sub omnipotența doctrinară a regimului.
2. Eugen Negrici, *Literatura română sub comunism. Proza*, București, Editura Fundației Pro, 2002, p.159.
3. C. Stănescu, „Între omul care vorbește și omul care scrie este un gol de netrecut”, în George Bălăiță, *Marocco* (II), „Căinele în lesă”, Iași, Editura Polirom.
4. Tania Radu, „Cubul este gândit. Sfera este ivită din neant” în George Bălăiță, *Marocco* (II), în „Căinele în lesă”, Iași, Editura Polirom, p.322.
5. Ștefan Agopian, „Copilul e vrăjitor și filosof” în George Bălăiță, *Marocco* (II), „Căinele în lesă”, Iași, Editura Polirom, pp.387-412.
6. Aurel Martin apud Marilena Donea în *Cronologie la George Bălăiță, Marocco* (II), Iași, Editura Polirom, p.7.
7. Mărturisire confiată în carul unui interviu pe care ni l-a acordat în martie 2014.
8. Tania Radu, idem.
9. Mărturisire făcută în același cadru amintit.
10. Ștefan Agopian, „Copilul e vrăjitor și filosof” în George Bălăiță, *Marocco* (II), „Căinele în lesă”, Iași, Editura Polirom.
11. În cadrul interviurilor pe care i le-am luat personal.
12. Eugen Negrici, *op.cit.*, p.157.
13. Tezele din iulie 1971 de la Mangalia au presupus înăsprirea metodelor administrative și reluarea propagandei pan-comuniste care au condus implicit la afectarea climatului de creație dominat de „psihoza revenirii realismului socialist”. Dar cu toate acestea, ideile „conducătorului” nu își găseau reflexie decât în literatura aservită partidului; la antipolul acestuia, achizițiile din deceniul al șaptelea nu s-au pierdut, scriitorii care aspirau spre normalitatea literaturii s-au preocupat de inventarea unor stratageme de supraviețuire în scris.
14. Exprimările îi aparțin scriitorului.
15. Ștefan Agopian, „Copilul e vrăjitor și filosof” în George Bălăiță, *Marocco* (II), „Căinele în lesă”, Iași, Editura Polirom.
16. George Bălăiță, *Marocco* (II), „Tranzit”, Iași, Editura Polirom, p.167.
17. Idem.
18. C. Stănescu, „Între omul care vorbește și omul care scrie este un gol de netrecut”, în George Bălăiță, *Marocco* (II), „Căinele în lesă”, Iași, Editura Polirom, p.340.
19. Ștefan Agopian, „Copilul e vrăjitor și filosof” în George Bălăiță, *Marocco* (II), „Căinele în lesă”, Iași, Editura Polirom,
20. Ibidem.

Bibliography:

- Bălăiță, George, 2011, *Marocco* (II), „Căinele în lesă”, Iași, Editura Polirom.
- Bălăiță, George, 2011, *Marocco* (I), Iași, Editura Polirom.
- Bălăiță, George, 2001, „Așa îmi trebuie” în „Conflicte” în *Observatorul cultural*, nr.83, p.25.
- Antologia Ateneu / Ateneu Anthology, 1987. „Manifestare în cadrul Reuniunilor revistei Ateneu, consacrată prozatorului George Bălăiță” în *Ateneu*, nr. 11, p.6.
- Adam, Sergiu, 1999. *Pagini dintr-un jurnal posibil / Pages from a Plausible Diary*, în *Familia*, nr. 5, pp. 63-65.
- Adameșteanu, Gabriela, *Starea și perspectivele culturii la început de mileniu / Despre articolul lui George Bălăiță Fotoliul Baroni apărut în Ziua literară / The State and Perspectives of Culture at the Beginning of the Millenium / About George Bălăiță's article The Baroni Armchair that appeared in Ziua literară*, în 22, nr. 29, p.14.
- Călinescu, Al., 1987. *George Bălăiță – premiul George Bacovia pentru beletristică / George Bălăiță – George Bacovia prize for fiction*, în *Ateneu*, nr.11, p.6
- Călin, Constantiniu, 1996. *Arc-ul lui George Bălăiță / George Bălăiță's Arch*, în *Ateneu*, nr.6, p.2.
- Cesereanu, Ruxandra, 1992. *Antiutopiile comuniste / Communist Dystopias*, în *Steaua* nr.1, p.16.
- Donea, Marilena, 2007. *George Bălăiță, Biobibliografie / George Bălăiță, Bibliography*, Bacău, Editura Corgal Press, 2007.
- Dimisianu, G., 1999. *Adevărul literar și artistic / Literary and Artistic Truth*, nr.456, pp.1-8.
- Gafița, M., 1999. „Palladion” în *Adevărul literar și artistic*, nr.456, pp.1-8.
- Grigurcu, Gheorghe, 1999. *Opiniile unui ucenic neascultător / The Opinions of An Unruly Apprentice*, în *Convorbiri literare*, nr. 8, p. 9.
- Grigurcu, Gheorghe, 2001. *Bilanțul unei comemorări Mateiu Caragiale / The Balance of a Mateiu Catagiale Celebration*, în *Convorbiri literare*, nr. 3, p. 47.
- Grăsoiu, Liviu, 2001. *Scriitori subevaluați / Underestimated Writers* în *Luceafărul*, nr. 8, p. 16.
- Groșan, Ioan, 1999. *Se poate glumi doar până în proximitatea morții / You Can Joke Only Until Death Approaches*, în *Familia*, nr. 5, p. 74-75.
- Lăncrănjan, Ion, 1999. Referat „George Bălăiță – Palladion” în *Adevărul literar și artistic*, nr.456, pp.1-8.
- Mincu, Marin, 2001. *Despre carierismul literar sau despre virusarea ireversibilă a statului de scriitor / About Literary Careerism or the Irreversible Alteration of the Social Status of the Writer* în *Luceafărul*, nr.10, p.10.
- Naum, C., 1998. *Scurt excurs biografic / Brief Biographical Deviation*, în George Bălăiță. *Lumea în două zile*, București, Editura 100+1 Gramar, pp.IX-X.
- Oprea, Al; 1999. *Palladion* *nuvelă din volumul Conversând despre Ionescu / Palladion, Novella from Talking About Ionescu*, în *Adevărul literar și artistic*, nr.456, pp.8-9.
- Prisecaru, M, 2002. *Scriitorul George Bălăiță și rectorul Marius Paraschivescu au devenit cetățeni de onoare ai Bacăului / George Bălăiță, Writer, and Marius Paraschivescu, Dean, became Honorary Citizens of Bacău*, în *România literară*, nr. 3812, Supl. Ediție de Moldova, p.1
- Sorescu, Constantin, 1988. *Scriitori români contemporani: George Bălăiță: Cerul gurii și umbra bibliotecii / Romanian Contemporary Writers: George Bălăiță: The Roof of the Mouth and the Shadow of the Library*, în *Scânteia tineretului*, nr.31, p. 9.
- Stănescu, C., 1999. *Cenzura: Opere alese / Censorship: Selected Works*, în *Adevărul literar și artistic*, nr.450, pp.1-8.
- Stănescu, C., 1999. *Ușa cenzurii / The Door of Censorship*, în *Adevărul literar și artistic*, nr.456, pp.1-8.
- Stoiciu, Liviu Ioan, 2001. *Absenteismul scriitoricesc / The Absenteeism of Writers*, în *Cotidianul*, nr. 86, p. 8.
- România literară*, Consiliul Uniunii Scriitorilor, nr.22, p.3.
- Scrisoarea adresată Martei Petru de George Bălăiță / Letter to Marta Petreu from George Bălăiță*, 2001. *Apostrof*, nr.2, p.2.
- Ziua literară, 10 întrebări (fără răspuns) pentru George Bălăiță / 10 Questions (without answer) for George Bălăiță*, nr. 2, p. 4.

OPERE II

George Bălăiță

Marocco (I)

POLIROM

Sursă foto: http://www.polirom.ro/_images/esantioane/4039/coperta1.jpg